

В статье рассмотрены актуальные вопросы профессиональной подготовки менеджеров организаций в контексте глобализации и стандартизации. Автор отмечает высокую динамику обновления знаний и концепций управления организациями в мировой практике. Освещены основные подходы к стандартизации профессиональной подготовки менеджеров. Представлен международный и украинский опыт в вопросах применения компетентностного подхода при разработке и реализации стандартов подготовки менеджеров. Акцентируется на необходимости и целесообразности компетентностного взгляда на управление организациями, а также на разработку профессиональных и образовательных стандартов менеджеров организаций. Автором описаны цели и сущность профессиональных и образовательных стандартов менеджеров организаций как унифицированных инструментов институционального развития организации в эпоху глобализации.

Менеджеры организаций, профессиональная подготовка, компетентностный подход, стандартизация, профессиональные стандарты, образовательные стандарты, глобализация.

The article deals with the topic issues regarding companies managers professional training within the context of globalization and standardization. The author points out a high dynamics in renovation of knowledge and company management concepts in the world practice. New approaches to the standardization of professional managers training have been shown. International and Ukrainian experience in competence approach implementation for managers training standards design and realization has been demonstrated. The research focuses on the necessity and reasonability of the competence approach to the companies management as well as on the companies managers professional and educational standards. The authors describe aims and the main points of the companies managers professional and educational standards as unified instruments of the institutional development in times of globalization.

Companies managers, professional training, competence approach, standardization, professional standards, educational standards, globalization.

УДК 378.11: 37.07

НАПРЯМИ ЕВОЛЮЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

В. А. Копілевич, доктор хімічних наук, професор

Розглядаються об'єктивні і можливі шляхи реалізації ступеневої системи професійної освіти з погляду стандартів освіти України, відповідності програмі дій Болонського процесу, освітньої інтеграції.

Професійне навчання, багаторівнева система професійної освіти, навчання впродовж життя.

Постановка проблеми. Намагання української освіти до міжнародної інтеграції, тобто відповідності програмі дій Болонського процесу, заслуговує на окреме наукове дослідження, основними тезами якого могли б бути міркування професора Рашкевича Ю. М. [1].

Проголошена стратегія інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) в освіті [2] має найбільші сподівання на досягнення за культурно-освітнім та науково-технічним напрямками. Вони охоплюють галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери, тобто за своєю суттю відповідають створенню багаторівневої системи професійної освіти та системи навчання впродовж життя.

У такому баченні проблеми було задумано проведення V Міжнародної конференції «Теорія та методика професійної освіти: реалії і перспективи XXI століття», яку започаткував і якою опікувався Віктор Костянтинович Сидоренко; конференція на момент її проведення змінила назву на «*Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка*» [3]. При цьому не змінилася проблематика конференції – забезпечення якості професійної освіти, чому присвятив свою наукову діяльність Віктор Костянтинович Сидоренко і створена ним потужна наукова школа.

Мета статті – проаналізувати сучасний досвід організації професійного навчання в Україні та розвинутих країнах світу і визначити пріоритети професійної освіти, спрямовані на прогресивний розвиток суспільства.

Виклад основного матеріалу. Виходимо із того, що під якістю освіти взагалі слід розуміти сукупність певних світоглядних, поведінкових і професійно значущих властивостей та характеристик випускника навчального закладу, що зумовлюють його здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства.

Історично склалося так, що професійна освіта та вища освіта вийшли з протилежних традицій: університети з традиції виробляти систематичні наукові знання, а заклади професійної освіти – забезпечувати фахову підготовку для конкретних професій.

Взаємовідносини між цими освітніми секторами мають складний характер, суттєві національні відмінності і вони динамічно розвиваються в часі. Такі явища як масова вища освіта, елітарна вища освіта, політехнічна та технологічна вища освіта, різні структури національної професійної освіти обумовлюють складний комплекс проблем, які вирішуються в рамках національних освітніх політик окремих країн або їх груп.

В Україні професійна освіта традиційно була спрямована на створення умов для здобуття громадянами робітничих професій відповідно до їх інтересів, здібностей, фізичного стану; підвищення їх виробничої кваліфікації і перепідготовки на рівні науково-технічних досягнень суспільства (професійно-технічна підготовка, ПТУ). Деяким виключенням можна вважати лише професійну освіту та професійне навчання за профілем на освітньо-кваліфікаційному рівні «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр», але лише в галузі знань «Педагогічна освіта» [4].

Інше бачення професійної освіти в Німеччині, де близько 70 % або 2/3 всіх випускників після закінчення школи навчаються одній з 350 професій, що має державну ліцензію, у рамках дуальної системи, коли спеціальні теоретичні знання даються у професійній школі, а практична підготовка здійснюється безпосередньо на робочому місці або в спеціальних навчальних майстернях на підприємстві або фірмі. Таке поєднання теорії та практики забезпечує високу кваліфікацію німецьких фахівців, що отримала визнання у всьому світі. Навчальні професії в рамках дуальної системи затверджуються в тісній співпраці між федерацією, землями та соціальними партнерами і орієнтується на вимоги ринку праці [5].

У педагогіці поняття «дуальна система» вперше було використано в ФРН в середині 1960-х рр. на позначення нової форми організації професійного навчання, яка в подальшому отримала поширення і в ряді інших німецькомовних країн (Австрія, Швейцарія) [6]. Зараз Fachhochschulen (FH) займають ключове місце в системі вищої освіти країни, де їх головним завданням є орієнтація на практичну підготовку, а тому деякі вчені називають їх однодисциплінарними ВНЗ [7]. У Німеччині дуальна система професійного навчання – це взаємодія двох самостійних в організаційному і правовому відношенні носіїв освіти в офіційно визнаних рамках, тобто здійснюється відповідно до законодавства професійного навчання. Ця система включає два різні навчально - виробничі середовища – приватне підприємство та державну професійну школу, які діють разом для досягнення спільної мети – професійної підготовки майбутніх фахівців.

У будь якого випадку система професійної освіти Європи орієнтована на потреби ринку праці і вмотивована прогресивним розвитком держави, суспільства, окремих корпорацій, підприємств (табл.).

Необхідність сталого інноваційного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності вимагає наявності висококваліфікованих кадрів та безперервної системи підвищення кваліфікації, що прослідковується на прикладі США і Японії. Чим більша частка технологій, тим вищі вимоги до трудового потенціалу, а отже, вдосконалення технологій чи перехід на нові технології вимагає інвестицій у підвищення кваліфікації і перекваліфікацію робітників, модернізацію системи професійної підготовки та використання досвіду розвинутих країн у становленні системи безперервного навчання.

Професійне навчання у США найбільш масштабне, а система професійної класифікації є однією із найдавніших і найбільш розвинутих у світі, яка враховує потреби користувачів, а також містить характеристики кількох тисяч професій і робіт. Зазвичай, посилаючись на практику США, вказують, що витрати на професійне навчання кадрів тут перевищують 100 млрд. дол. Приблизно 76 % корпорацій з чисельністю персоналу більше 500 чоловік мають програми підготовки та перепідготовки, а 30 % усіх фірм США розглядають освітні витрати як інвестиції та неодмінну складову довгострокової економічної та конкурентної стратегії [8].

Порівняльний аналіз національних систем професійного навчання кадрів у країнах Західної Європи [8]

Система професійного навчання персоналу	Країна	Характерні риси системи	Особливості фінансування
1. Ліберальна	Велика Британія	Компанії встановлюють обсяги і якість початкового і безперервного професійного навчання, держава визначає кваліфікаційні стандарти для випускників	Інвестиції підприємств у розвиток людського капіталу
2. Некооперативна	Данія	Початкова професійна освіта надається навчальними закладами, компаніями і міжфірмовими центрами навчання. Неперервне навчання: 50 % працюючих беруть участь у системі професійного навчання, у зв'язку із новими технологіями та старінням знань. Співробітництво між державою і соціальними партнерами щодо змісту навчання і розробки відповідних курсів, питань фінансування заходів, що здійснюються для вирішення завдань розвитку кваліфікацій зайнятих і безробітних громадян	Фонд сприяння навчанню, який формується з відрахувань роботодавців, професійних спілок та урядових субсидій. Організація національного ринку праці – здійснює навчання відповідно до потреб ринку праці за рахунок держави.
3. Модель державного втручання	Франція	Держава розробляє систему навчання кадрів у співпраці з соціальними партнерами. Фірми оподатковуються двома податками на фонд заробітної плати: податком на «учнівство» і збором на потреби альтернативного навчання, який насамперед йде на оплату навчання працівників. Невеликі фірми не організують навчання власними силами, а платять відповідним організаціям, які здійснюють навчання	Система професійної освіти персоналу фінансується державою, регіонами і компаніями

4. Дуальна система професійного навчання	Німеччина	Одночасне навчання на підприємстві і в професійній школі. Професійна самоосвіта: навчання у спеціалізованих школах, народних інститутах відповідно до законодавства федеральних земель про освіту дорослих, в академіях та на курсах для державних службовців. Основні завдання щодо навчання працівників у системі професійної самоосвіти покладені на підприємства	Компанії, що надають навчання, беруть на себе витрати по розвитку кваліфікацій осіб, що навчаються, а держава несе витрати по супутньому навчанню в професійних училищах із неповною формою навчання
--	-----------	--	--

Крім того, у системі вищої освіти США великої популярності набули програми 2-3-річної спеціалізованої підготовки у місцевих і молодших коледжах, які давали змогу порівняно дешево і швидко готувати до ефективної практичної роботи широкі контингенти молоді. Завдяки цьому США у ХХ ст. постійно перебували й утримуються зараз у числі світових лідерів з охоплення населення різними видами післясередньої освіти.

Слід відмітити, що японські фірми на професійне навчання, підвищення кваліфікації персоналу витрачають коштів в 3-4 рази більше, ніж у США, незважаючи на те, що в останніх вони є досить високими. Безперервна освіта в Японії є складовою частиною процесу праці. Протягом тижня працівник зобов'язаний витратити 4 години робочого і 4 години особистого часу на навчання, оскільки вони повинні володіти спеціальностями, і підвищувати свою кваліфікацію протягом всього трудового життя. Основою японської системи професійного навчання у фірмах є концепція «гнучкого працівника». Перехід до нових технологій вимагає значних витрат, необхідних для поновлення знань та перепідготовки працівників. В Японії вважають, що перепідготовка персоналу дешевша, ніж його заміна. Враховуючи, що 42% населення Японії мають вищу професійну освіту, то щонайменше 50% трудового потенціалу країни будуть складати *технологічно орієнтовані співробітники*.

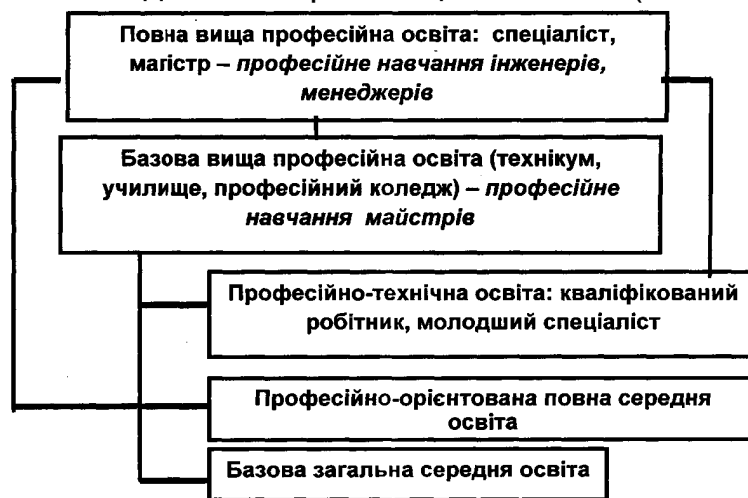
Періодичність професійного навчання працівників у розвинених країнах складає не більше 3-х років (в Японії – 1–1,5 року), що співрозмірно до підготовки молодшого спеціаліста в Україні.

Перехід із ХХ у ХХІ століття відбувся на фоні модернізації і технізації суспільства, де ключовими факторами є глобалізація, прогресивні технології у виробництві, природокористуванні, інформаційно-комунікаційній сферах, що потребує нових перспектив розвитку науки, освіти і підготовки професійно орієнтованих фахівців.

Якщо виходити з теперішнього рівня розвитку техніки і технологій, коли керування окремими машинами і механізмами потребує вищої інженерної підготовки, керівництво фермерським виробництвом – вищої

агробіологічної підготовки і навіть педагогічна діяльність вимагає вищого рівня соціально-психологічної підготовки, то можна прийти до висновку про необхідність ступеневої професійної підготовки фахівців для гармонійного розвитку суспільства. Останні 15-20 років є часом швидкої переорієнтації більшості національних освітніх систем від соціалізації в національній культурі до розробки спільної освітньої політики для підготовки молодих професіоналів, для життя і роботи в умовах ринково орієнтованої конкурентної глобальної економіки. На перший план виходить пошук талантів та вимога нових компетенцій, зокрема навичок працевлаштування.

Виходячи з передового досвіду розвинутих країн, в умовах України забезпечити достатній обсяг професійної освіти можна дотримуючись наступної поетапної послідовності організації навчання (схема 1):

Відомі також і складові моделі забезпечення руху суспільства у напрямку безперервної якісної професійної підготовки (схема 2):

Тому вкрай необхідно було б виробити алгоритм інтеграційного процесу на відповідних напрямках, який полягав би у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС [2]. У кінцевому результаті такі кроки мали б спрацьовувати на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища, що передбачає наступні основні заходи реформування системи освіти України:

- ✓ перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дає змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним спрямуванням відповідно до її здібностей, та забезпечити її мобільність на ринку праці;
- ✓ підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання на протязі всього життя;
- ✓ піднесення вищої освіти України до рівня вищої освіти в розвинутих країнах світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Відповідно цьому стратегічними завданнями реформування середньої і вищої професійної освіти в Україні була б трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні, що базується на засадах [2], серед яких, на наш погляд, першочерговими є:

- освіта покликана виховувати громадянина держави Україна, гармонійно розвинути особистість, для якої потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня асоціюється зі зміцненням своєї держави;
- розвиток професійної освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у т.ч. європейських, для чого потрібно привести законодавчу і нормативно-правову базу освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему професійної освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти; забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем; вищій школі необхідно орієнтуватись не лише на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, вийти на творчі, ділові зв'язки з замовниками фахівця.

В рекомендаціях Міністерства освіти і науки України [11] з посиланням на сучасний зарубіжний та вітчизняний педагогічний досвід [9, 10] наводяться наступні аргументи щодо необхідності запровадження нових освітніх програм і технологій навчання:

- формування здатності фахівця на основі відповідної фундаментальної освіти перебудовувати систему власної професійної діяльності з урахуванням соціально-значущих цілей та нормативних обмежень – тобто розвиток особистісних характеристик майбутнього фахівця;

➤ засобом формування особистості при цьому стають освітні технології, продуктом діяльності - особистість випускника вищого навчального закладу, який має бути компетентним не лише в професійній галузі, але й мати активну життєву позицію, високий рівень громадянської свідомості, бути компетентним у вирішенні завдань, які ставить перед ним життя;

➤ перехід до нового покоління галузевих стандартів професійної освіти, на основі компетентнісного підходу, є необхідним етапом на шляху реформування системи освіти в Україні.

Не дивно, що наведені вище аргументи співпадають з визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу: якість підготовки фахівців, якість та доступність знань, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, мобільність, сумісність кваліфікації на етапах підготовки у вищій школі та післядипломному навчанні.

Виходячи з наведених вище міркувань у якості **висновків** можна прийняти Концепцію розвитку освіти України, розроблену Головою Громадської Ради освітян і науковців України д. пед. н., проф. Станіславом Ніколаєнком «Від освіти масової до освіти якісної» [12], основні положення якої добре відображають раціональні шляхи еволюції вищої професійної освіти:

✓ досягнення європейського і світового рівня якості і доступності освіти, перехід від масової до якісної освіти;

✓ інноваційний характер розвитку освіти, удосконалення організаційних та правових механізмів управління галуззю, ефективне поєднання освітнього і наукового процесів;

✓ демократія та морально-духовні орієнтири в освіті;

✓ підвищення соціального статусу та престижу праці педагогів і науковців;

✓ ефективна співпраця із бізнесом, виробництвом, створення нової економіки освіти, раціональне використання фінансових і матеріальних ресурсів;

Список літератури

1. Рашкевич Ю. М. Легенди та міфи Болонського процесу. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.eu-edu.org/news/info/251;

Актуальні завдання впровадження ідей Болонського процесу в Україні. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.eu-edu.org/news/info/272.

2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В.Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти Міністерства освіти і науки України, 2004. – 24 с.

3. Тези доповідей V міжнародної конференції «Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка». – Київ, 26-27 лютого 2014 р.

4. Про затвердження Переліку профілів підготовки кадрів у вищих навчальних закладах за напрямом (спеціальністю) «Професійна освіта (за

профілем)». – Наказ Міністерства освіти і науки України №705 від 16.07.2010 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0604-10

5. Яковенко О. Практична підготовка у вищих навчальних закладах Німеччини: особливості дуальної системи // Порівняльна професійна педагогіка. – 2012, № 1. – С. 76-81. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.khnu.km.ua/root/Res/2-7003-27.pdf

6. Романов С. П. Дуальная система инженерно-педагогического образования // Образование и наука. – 2007, № 5. – С. 54–63.

7. Хюфнер К. Управління та фінансування вищої освіти в Німеччині // Вища школа. – 2005, № 6. – С. 97–117.

8. Подра О.П. Інвестиції в професійне навчання як інструмент накопичення специфічного людського капіталу // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". – 2011. - Випуск 5/2. – С. 126-132.

9. Тенденции в реформировании высшего образования, развитии стандартизации и образовательных стандартов высшей школы в странах СНГ: Монографический сборник научных статей - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2007. – 232 с.

10. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник [За редакцією В. Г. Кременя]. – К.: Освіта, 2004. – 384 с.

11. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти /Лист Міністерства освіти і науки України від 31. 07. 2008 № 1/9-484 головам робочих груп МОН України з розроблення галузевих стандартів вищої освіти та головам науково-методичних комісій МОН України. – 73 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу: elib.crimea.edu/zakon/list484.pdf.

12. Ніколаєнко С.М. Якісна освіта – шлях до справедливого суспільства знань. – К.: НАКККІМ, 2013. – 80 с.

Рассматриваются объективные и возможные пути реализации многоступенчатой системы профессионального образования с точки зрения стандартов образования Украины, соответствия программе действий Болонского процесса, образовательной интеграции.

Профессиональное обучение, многоуровневая система профессионального образования, обучения в течение жизни.

We consider the objective and possible ways to implement the phased system of professional education in terms of standards of education in Ukraine, according Programed of Action of the Bologna Process, educational integration. Historically, that vocational education and higher education came from the opposite tradition: universities of science tradition to produce systematic knowledge -term and vocational education - to provide professional training for specific occupations. The relationships between the education sectors are complex, significant national differences and they are growing over time. Such phenomena as mass higher education, elite higher education, polytechnic and technological higher education, the different structure of the national vocational education contribute to a complex set of problems to be solved in the framework of national education policies of individual countries or groups. Declared strategy of integrating Ukraine into the European Union in education has the highest expectations of achievement for cultural, educational and scientific and technological areas. They cover the fields of secondary and higher education, training, science, culture, art, technical and